شێخ یووسفێ زاخوویی دبەلگەنامەیێن عوسمانی دا

د. نزار ئەیووب گولی
زانکویا زاخۆ/ پشکا مێژوو

شێخ یووسف کورێ یاسین کورێ ئیسماعیل کورێ مەلا ئیبراهیمێ کێستەیی، ژ دووکەفتیێن رێبازا صووفیێن نەقشەبەندی و خەلیفەیێ شێخ طاهرێ نەقشەبەندیێ رێکانیێ بامەرنی بوو[1] ، ئەو دکاروبارێن شەریعەت و صووفیگەریێ دا شارەزابوو هەروەسا ب چەندین رولێن سیاسی ژی رابوویە.

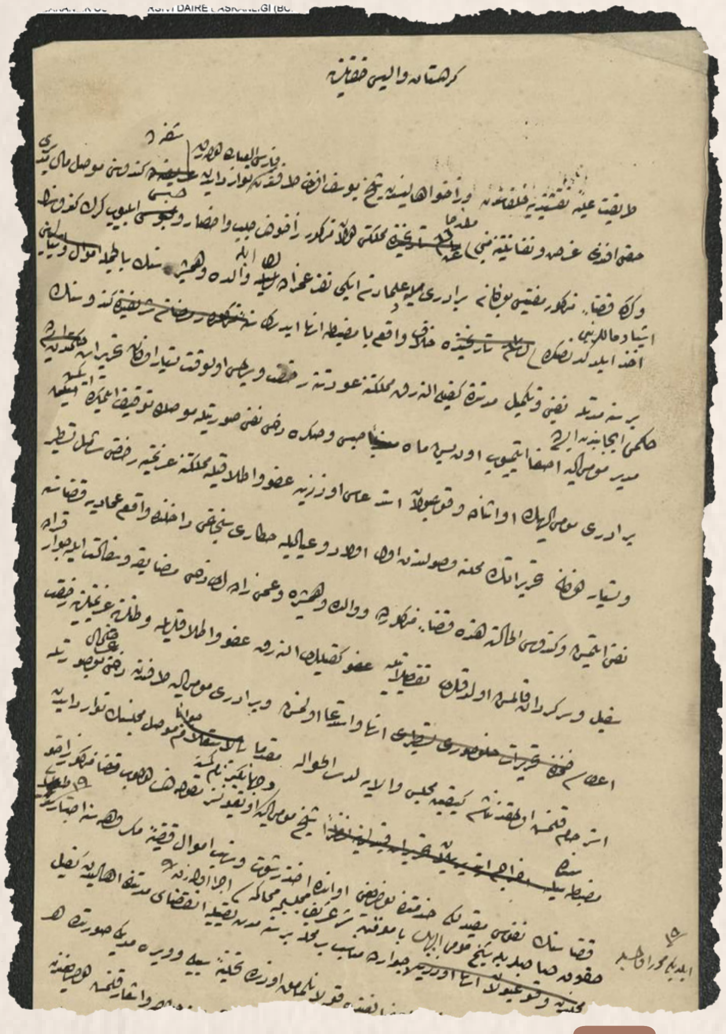

وەرگێرانا نامەیا شێخ یووسفی بو والیێ کوردستانێ

ئێکەمین جار ناڤێ شێخ یووسفی هاتیە دناڤ بەحس و خەبەراندا بو سالا ١٨٤٥ ڤەدگەریت، چونکە دڤێ سالێدا شێخ یووسفی نامەیەك بو والیێ مووسل محەمەد ئینجە بەیرەقدار هنارتبوو و تێدا دیارکربوو کو تەکیەیا وی ژ بەر زوریا خوەندەکار و رێڤینگان پێدڤیی ب هاریکاریێ هەیە، و چونکە هەر سێ گوندێن خرابابك، هیزاوا و تلکەبەر نزیکی ٣٠ سالانە کو هاتینە بەردان و نها کاڤل بووینە لەورا وی داخواز کر کو ئەڤ گوندە ب وی بهێنە راسپاردن، ل سەر ڤێ بناخەی ل ٢٩ ربیع الاول ١٢٦١/ ٦ نیسان ١٨٤٥ والیێ مووسل نامەیەك ب زمانێ فارسی بو « عمدە المشایخ الکاملین و زبدە فضلاء الصالحین عالي جناب یوسف أفندی زید تقواه» هنارت و تێدا دیار کر کو ئەو رازی بوویە وان هەر سێ گوندان بو تەکیا شێخ یووسفی ئاراستە بکەت ب مەرجەکی کو ئەو ئەردێ وان گوندان بچینیت و ل بەرامبەر هەر زەڤیەك یان بیستانەکێ سالانە ١٠٠ قرووشان بو دەولەتێ بهنێریت،... وەهەمی داهاتێ دی ل خەرجیێن تەکیەیا خو بمەزێخیت. و ئەو ئازادە ئەگەر خەلکەکی ل دەرڤەی ویلایەتا مووسل ژی ل ڤان گوندان ئاکنجی بکەت[2].

ل ٢٠ محرم ١٢٦٣/ ٧ کانوونا دوویێ ١٨٤٧ فەرمانەکا دی ژ ویلایەتا کوردستان دەرکەفت و تێدا بریارهاتە دان کو « دەهئێکا گوندێن کێستە و بێدار یێن سەر ب قەزا زاخو د سەنجەقا ماردین دا» بو تەکیا شێخ یووسفی بهێنە ئاراستە کرن.

لێ ل سالا ١٨٤٩ وچوارچووڤێ چاکسازیێن عوسمانیدا – ئەوا ب ناڤێ تەنزیمات دهاتە نیاسین- بریارەك سەبارەت رێکخستنا ئەردێن چاندنێ ل دەولەتێ دەرکەفت و بریار هاتە دان کو ئێدی ب چ رەنگان ئەرد ژ بو تەکیە و خانەقایێن ئایینی نەهێنە دەستنیشانکرن، ل سەر ڤێ بناخەی والیێ حەلەبێ کامل پاشا نامەیەك بو والیێ مووسل هنارت و تێدا دیار کر هەر ئەردەکێ بەری سالا ١٨٤٩ ژلایێ والیێن کەڤن ڤە هاتبنە ئاراستەکرن پێدڤییە وەك خو بمینن، لێ هەر پارچە زەڤیەکا پشتی ڤێ بەروارێ هاتبیتە دان پێدڤیە بو دەولەتێ بهێتە ڤەگەراندن. ژلایێ خوەڤە والیێ مووسل بریاردا کو ئەردێ شێخ یووسفی ژی ژێ بهێتە ستاندن، لێ شێخی نەرازیبوونا خو دیارکر و گوت کو ئەڤ ئەردە بەری دەرکەفتنا بریارا سالا ١٨٤٩ بو وی هاتینە ئاراستە کرن، و ل دووماهیێ هەر دوولا گەهشتنە وی ئەنجامی کو جارەکا دی ئەو گوندە بو شێخ یووسفی بهێنە ڤەگەراندن[3].

> چ بەلگەیەک ل بەردەست نینە کو شێخ یووسفی رولەک د ئێکگرتنا میرگەهێن کوردی ل دژی دەولەتا عوسمانی هەبیت ، بەلکو نێزیکیا شێخ یووسفی و بەدرخان بەگی پەیوەندی ب یا خیبوونا نەستووریان ل دژی بەدرخان بەگی هەبوو.

شێخ یووسف و بەدرخان بەگ:

دگەلەک ژێدەراندا بەحسێ پەیوەندیێن دناڤبەرا شێخ یووسف و میرێ بوتان بەدرخان بەگی هاتینە کرن، و تێدا دوویات هاتیە کرن کو دەمێ میرێ بوتان هەست کری کو دەولەتا عوسمانی بریاردایە کو میرگەها وی و میرگەهێن دی یێن کوردی ژناڤ ببەت دەست ب دامەزراندنا قولپەکێ ب ناڤێ (قولپا پیروز) کر کو تێدا هێزێن میرگەهێن کوردی ل دژی دەولەتا ئوسمانی رێکبێخیت[٤].

لێ دراستیدا چ بەلگەیەک ل بەردەست نینە کو شێخ یووسفی رولەک د ئێککگرتنا میرگەهین کوردی ل دژی دەولەتا عوسمانی هەبیت، بەلکو نزیکییا شێخ یووسف و بەدرخان بەگی پەیوەندی ب یاخیبوونا نەستووریان ل دژی بەدرخان بەگی هەبوو. چونکە ل سالا ١٨٤٣ و ب پالدانا هندەک دبلوماسی و مسیونەرێن روژئاڤایی نەستووریان یاخیبوون ل دژی میرێ بوتان راگەهاند و دڤان رووداناندا ب هزاران کەس ژ هەردوو لایان هاتنە کوشتن[٥] ، و ل سالا ١٨٤٦ گەرەکا دی یا شەر و پێکدادانان رووددا و ل ژێر کارتێکرنا هەست و حەماسەتا ئایینی هندەک زانایان وەک شێخ یووسفێ زاخویی و (شێخ محەمەدێ مووسلیێ هروری) دەست ب دانانا بەرەیەکێ موسلمانان ل دژی نەستووریێن کریستیان کرن! ، و چونکە ئەڤ هەولە هەڤدەم بوو دگەل هندەک هەولێن سیاسی ژلایێ میر بەدرخان و میرێ موکسێ (خان مەحموود) ی ڤە، لەورا ئەڤ باوەریە چێبوو کو شێخ یووسف ژی پشکەکە ژ قولپا سیاسیا کوردان ل دژی دەولەتا عوسمانی[٦] . و ل سالا ١٨٤٦ د ئێک ژ راپورتێن خودا کونسولێ بەریتانی ل مووسل گوت کو: « شێخ یوسفێ زاخویی و هەڤالێن وی شیاینە کوردێن پرت و بەلاڤ ل سەر دوژمنیا نەستوریان کوم بکەن[٧] » . هەروەسا روژناما Jurnal Des Debatd Du Lundi یا فەرەنسی د هژمارا خوە یا ١٦ چرییا دووێ ١٩٤٦ بەحسێ شێخ یووسفێ زاخویی وەک پالدەرەکێ سەرەکیێ بەدرخان بەگی بو کوشتنا نەستووریان ل قەلەم دایە[٨].

لێ رولێ دبلوماسێ شێخ یووسفی وی دەمی دەستپێکر دەمێ دەولەتا عوسمانی هەست کری کو میر بەدرخان بەگی بریاردایە کو ل دژی دەولەتێ سەرهلدانێ بکەت، د بەلگەنامەیێن عوسمانیدا هاتیە کو کەسەک ب ناڤێ (یووسف ئەفەندی) ل سالا ١٨٤٢ سەرەدانا میر بەدرخان بەگی کریە و بەدرخان بەگی ب رێکا وی بوسەرکردێ هێزێن عوسمانی ل دیاربەکر (موشیر وەجیهی پاشا) دوویات کریە کو وی چ مەبەستێن دژایەتیا دەولەتێ نینن و ئەو ملکەچ و گوهدارێ دەولەتێ یە[٩].

هەرچەندە چ بەلگەیێن ئاشکەرا نینن کو ئەڤ کەسە هەر یووسف ئەفەندیێ زاخویی ببیت لێ د روودانێن پاشەروژێدا دیار دبیت کو یووسف ئەفەندی هەر شێخ یووسفێ زاخویی یە، چونکە ل سەروبەندێ هێرشا عوسمانی بو سەر میرگەها بوتان میر بەدرخان بەگی شێخ یوسفێ زاخویی ب کارەکێ دبلوماسی راسپارد ، دەمێ ل سالا ١٢٦٣مش/١٨٤٧ز ئەو هنارتیە دەڤ کونسولێ بەریتانی ل مووسلێ (هورمز رسام) و مەرجێن میر بەدرخانی بو خورادەستکرنێ پێشکێشی کونسولێ ناڤبهری کری، و مەرجێن وی ئەو بوون کو بەریتانیا گەرنتیا ژیان و دەستهلاتا وی بکەت ل بەرامبەر دا ئەو دێ سوزێ دەت کو دەستێوەردانێ د ئەردێن دەرڤەی میرگەها خوە نەکەت و دانپێدانێ ب مارشەمعوونێ نەستوریان کەت و باجا سالانا رەوانەی دەولەتێ کەت[١٠].

و دبەلگەنامەیەکا دی دا ل ١٨٤٧ هاتیە کو یووسف ئەفەندی ب رێکا ئێک ژ کەسوکارێن خوە ب ناڤێ (حەسەن ئەفەندی) پەیوەندی ب ئێک ژ نزیکێن سولتانی ب ناڤێ (حەمدی ئەفەندی) کریە و دیارکریە کو بەدرخان بەگ ئامادەیە ملکەچییا خوە بو دەولەتێ رابگەهینیت و سەرەدانا ئیستانبولێ بکەت لێ وی گەرنتی بو ژیانا خوە دڤێن، و ئەگەر دەولەت گەرنتیان بدەت هینگێ شێخ یووسف ئامادەیە دگەل دوو شێخێن دی یێن جهێ رێزگرتنێ ل دەڤەرێ بەدرخان بەگی دگەل خوە بهیننە ئیستانبولێ[١١].

ل بەرامبەردا سەرکردێ لەشکەرێ ئەنازولێ عوسمان پاشای دنامەیەکێدا بو پایتەختی نڤیسی کو «یووسف ئەفەندی و حەسەن ئەفەندی زەلامێن بەدرخان بەگینە... و مەبەستا وان بتنێ گیروکرنا هەوا عوسمانی یە دا دەلیڤە بو بەدرخان بەگی چێببیت کو مفای ژ دەمی وەرگریت[١٢]»!

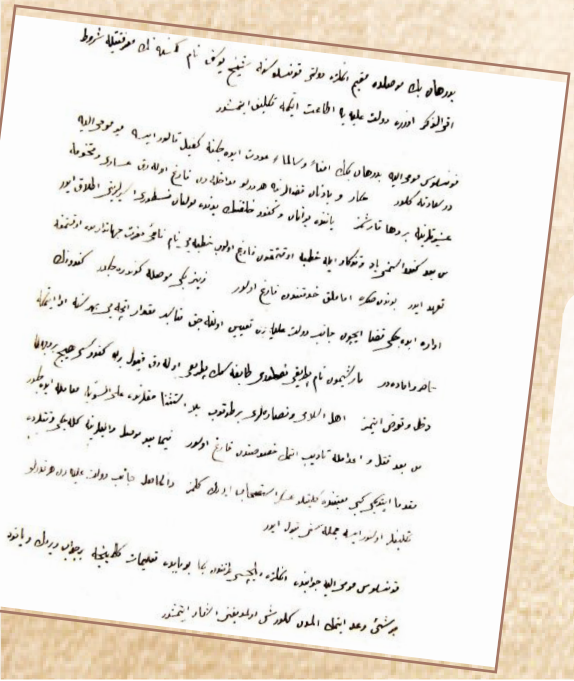

شێخ یووسف دناڤبەرا بەدرخان بەگ وئینگلیزاندا

زیندانکرنا شێخ یووسفی :

پشتی کەفتا میرگەها بوتان قوناغەکا نوی ژ ژیانا شێخ یووسفی دەستپێدکەت، ئەوژی قووناغا زیندان و دوورخستنێ یە، و دوور نینە ئەڤێ چەندێ پەیوەندی ب هەلویستێ شێخ یووسفی ژ میر بەدخان بەگی هەبیت.

هەروەک مە گوتی شێخ یووسفی چەندین گوند ل دوروبەرێن زاخو وەک وەقف بو تەکیەیا خوە وەرگرتبوون، و ل سالا ١٨٤٩ دەمێ فەرمانا چاکسازییا ئەردێ دەرکەفتی بریار هاتبوودان کو ئەردێ شێخ یووسفی بو وی بمینیت چونکە وی ئەڤ ئەردە بەری دەرکەفتنا وێ فەرمانێ وەرگرتبوو.

لێ هەروەک ژ بەلگەنامەیێن عوسمانی دهێتە زانین کارگێریا ویلایەتا مووسل ب ڤێ چەندێ رازی نەبوویە و داکوکی ل ستاندنا ئەردێ شێخ یووسفی کریە، و ژلایێ خوەڤە شێخ ژی پابەندی بریارا وان نەبوویە، و ل بەرامبەردا ویلایەتا مووسل – نەخاسمە رێڤەبەرێ داراییێ حەققی ئەفەندی- ب توندی کارڤەدان نیشاندانە، چونکە ل ١٠ زیلحجەیا سالا ١٢٦٦/ ١٦ چریا ئێکێ ١٨٥٠ موفتیێ زاخو ئەحمەد ئەفەندی– کو برایێ شێخ یووسفی بوو- نامەیەکێ ڤرێدکەت و تێدا دیار دکەت کو:» برایێ من شێخ یووسف ژ قەزا زاخو برینە ویلایەتا مووسل و ل وێرێ زیندان کرینە، وهەمی جورێن ئێشکەنجەیێ لێ کرینە و هەمی مال و ملکێ وی ژێ هاتیە ستاندن، و ئەو و خێزانا وی پەریشان کرینە، و هندەک تاوان و تومەت و گونەهباری یێن بێ بنیات هێلاینە ب برایێ من شێخ یووسفی ڤە، هەروەسا تومەتێن بێ بنیات هێلاینە ب سێ برایێن من و دایکا من و خووشکا من یا بچووک ڤە و خێزانێن وان هێلاینە ل ژێر چاڤدێرییێڤە، و ژمال و ملکی تشتەک نەمایە ددەستێ واندا.

هەروەسا هەمی کەلوپەلێن وان هاتینە دەستەسەرکرن و تالانکرن، و هەول داینە شەرەف و کەرامەتا وان ژی بن پێ بکەن!، هەروەسا هندەک سزا و ئازار گەهاندینە برایێ من کو د شیاندا چ مروڤاندا نینە، زێدەباری ڤێ هەمیێ پشتی شەش هەیڤان ژنوی من شیایە نامەیەکێ ژویلایەتا مووسل بو مەقامێ صەدارەتێ بهنێرم. ویلایەتا مووسل بریاردا بوو کو برایێ من بو ماوێ سالەکێ بهێتە دوورخستن، و مەقامێ صەدارەتێ ژی فەرماندابوو کو وی ب کافالات بو زاخو بزڤرینن، لێ سەرەرای دەرباز بوونا حەفت هەیڤان لێ هێشتا برایێ من هەمی جورێن ئێشکەنجەیان ل زیندانا مووسلێ دبینیت، ئێدی برایێ من تەحەموول و هەدارا ڤێ ئێشکەنجەیێ نەمایە و هەردوو برایێن من یێن دی ژی ل قەزا زاخو هاتینە زیندان کرن و نزیکی ٤٠ کەسان ژ زاروکێن وان برسینە و پێدڤی ب خوارنێ هەنە و نان بدەست وان ناکەڤیت و هیلاک بووینە.

ژبەرکو ویلایەتا مووسل و رێڤەبەرێ داراییێ وێ دوژمنکاریا مە دکەن و مە بسەر هەمی جورێن زولم و ستەمێ ڤە دبینن و کەس مایتێکرنێ ژێ ناکەت و خەلک ژ ترسا نەوێرن دەنگێ ژخوە بینن، ژبەر ڤێ چەندێ مە کەس نەمایە ژبلی هەوە کو هەوارا خوە بو ببەین. هێڤیا مە ئەوە کو برایێ من ئەوێ ژبەری حەفت هەیڤان هاتیە دوورخستن، سێ هەیڤێن مایی ژ سزایێ وی ب پارەیان بهێتە گهورین، و گەلک خێرەکا مەزن دێ گەهیتە هەوە ئەگەر ئەو ڤەگەریتە ناڤ مال و زاروکێن خوە[١٣] .

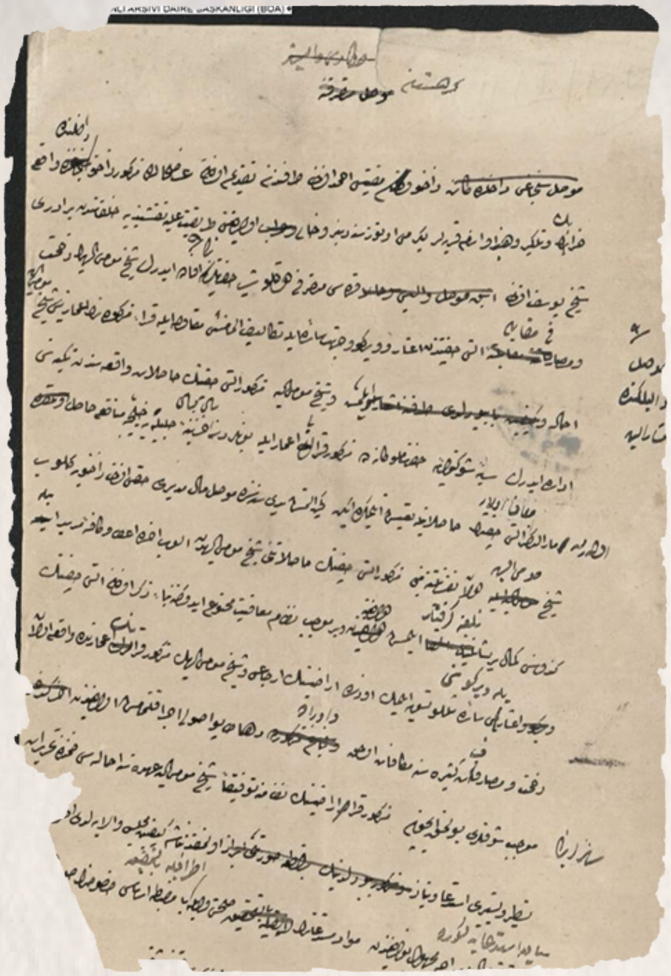

نامەیا موفتیێ زاخو ئەحمەد ئەفەندی

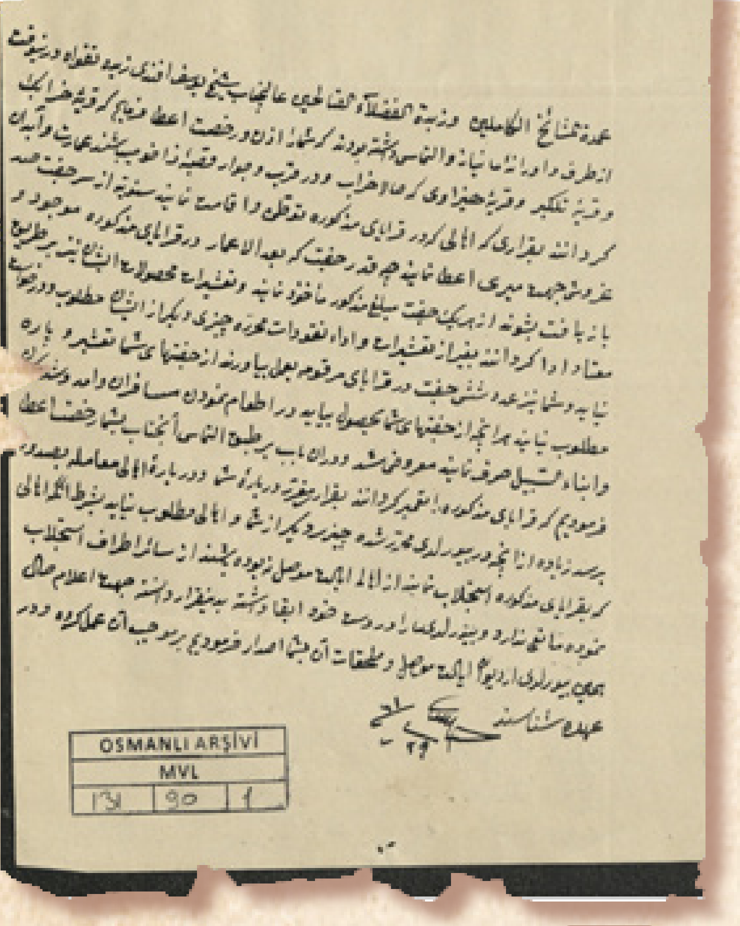

نامەیا والیێ مووسل بەیرە قداری بۆ شێخ یووسفی ، سەبارەت دانا گوندێن تلکەبەر ، خرابابك و هیزاوا بۆ وی .

لێ سەرەرای ئەڤێ نامەیێ شێخ یووسف نەهاتە بەردان چونکە پشتی دووسالان د نامەیەکیدا ژ لایێ موفتیێ زاخو ئەحمەد ئەفەندی ل جەمادیولئاخەر ١٢٦٩مش/ ئادار ١٨٥٣ز بو والیێ کوردستانێ هاتیە کو:» گوندێن خرابابك و هیزاوا و تلکەبەر ئەڤە نزیکی بیست سیه سالانە کو کاڤل و بەردای بوون، و برایێ من شێخ یووسف ئەفەندی کو ژ خەلیفەیێن رێبازا نەقشبەندییە ئەڤ ئەردە وەك وەقف بو تەکیەیا خوە خواست بوون، و والیێ بەرێ یێ مووسل [محەمەد بەیرەقدار] رازی ببوو .

و ئەو ئەردە ل بەرامبەر باجەکا ڤەبری و بێ وەرگرتنا (عشور) و (چفتلیك)[١٤]دابوونە برایێ من، لێ ل سالا ١٢٦٧ [١٨٥١ز] رێڤەبەرێ داراییێ مووسل حەققی ئەفەندی هاتە زاخو و ئەو زەڤیە وداهاتێن وێ دانە کەسەکێ دی، و نوکە شێخ و موردیدێن وی تووشی نەداری و بەرتەنگیێ بووینە«، و ئەحمەد ئەفەندی داخواز کر کو ئەو جه و ئیمتیازە جارەکا دی بو برایێ وی بهێنە زڤراندن .

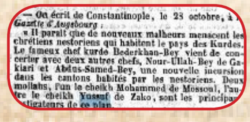

— On écrit de Constantinople, le 23 octobre, à la Gazette d'Augsbourg :

« Il paraît que de nouveaux malheurs menacent les chrétiens nestoriens qui habitent le pays des Kurdes. Le fameux chef kurde Bederkhan-Bey vient de concerter avec deux autres chefs, Nour-Ullah-Bey de Gakiari et Abdus-Samed-Bey, une nouvelle incursion dans les cantons habités par les nestoriens. Deux mollahs, l'un le cheikh Mohammed de Mossoul, l'autre le cheikh Yossuf de Zako, sont les principaux instigateurs de ce plan.

JOURNAL DES DÉBATS DU LUNDI 16 NOVEMBRE 1846.

— On écrit de Constantinople, le 23 octobre, à la Gazette d'Augsbourg :

« Il paraît que de nouveaux malheurs menacent les chrétiens nestoriens qui habitent le pays des Kurdes. Le fameux chef kurde Bederkhan-Bey vient de concerter avec deux autres chefs, Nour-Ullah-Bey de Gakiari et Abdus-Samed-Bey, une nouvelle incursion dans les cantons habités par les nestoriens. Deux mollahs, l'un le cheikh Mohammed de Mossoul, l'autre le cheikh Yossuf de Zako, sont les principaux instigateurs de ce plan.

شێخ یووسفێ زاخویی د ڕۆژناما فەرەنسیدا

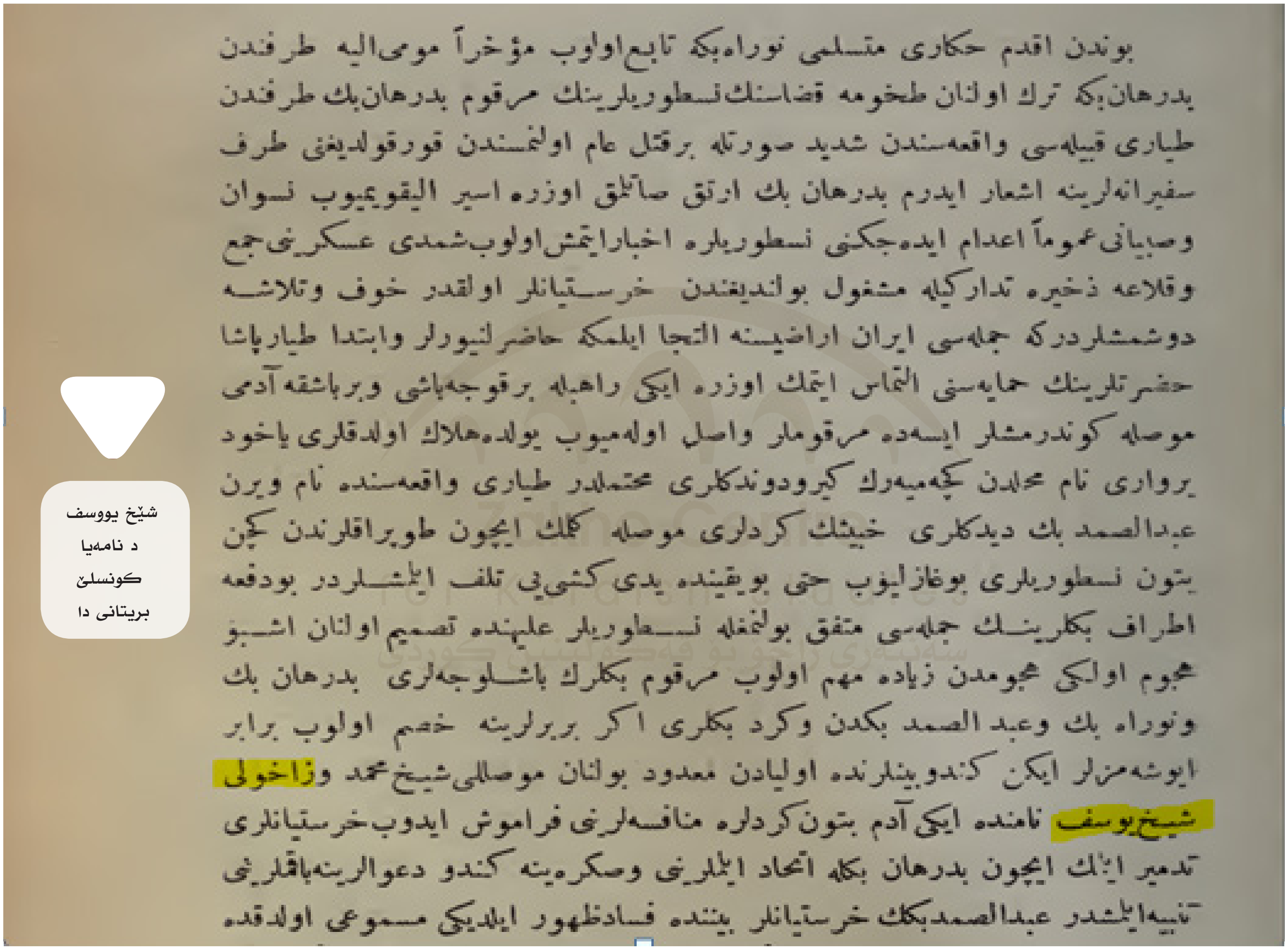
بوندن اقدم حكارى متسلمى نوراه بكك تابع اولوب مؤخراً مومى اليه طرفندن
بدرخان بكه ترك اولنان طخومه قضاسنك نسطوريلرينك مرقوم بدرخان بك طرفندن
طيارى قبيله سى واقعه سندن شديد صورتله برقتل عام اولنمسندن قورقولديغنى طرف
سفيرانه لرينه اشعار ايدرم بدرخان بك ارتق صاتلق اوزره اسير اليقويوب نسوان
وصبيانى عموماً اعدام ايده جكنى نسطوريلره اخبار ايتمش اولوب شمدى عسكرنى جمع
وقلاعه ذخيره تداركيله مشغول بولنديغندن خرستيانلر اولقدر خوف وتلاشه
دوشمشلردركه جمله سى ايران اراضيسنه التجا ايلمكه حاضرلنيورلر وابتدا طيار پاشا
حضرتلرينك حمايه سنى التماس ايتمك اوزره ايكى راهبله برقوجه باشى وبرباشقه آدمى
موصله كوندرمشلر ايسه ده مرقوملر واصل اوله ميوب يولده هلاك اولدقلرى ياخود
برواری نام محلدن كچه ميه رك كيرودوندكلرى محتملدر طيارى واقعه سنده نام ويرن
عبدالصمد بك ديدكلرى خيثك كردلرى موصله كلك ايچون طوبراقلرندن كچن
بتون نسطوريلرى بوغازليوب حتى بوقيده يدى كشى يى تلف ايلمشلردر بودفعه
اطراف بكلرينك جمله سى متفق بولنمغله نسطوريلر عليهنده تصميم اولنان اشبو
هجوم اولكى هجومدن زياده مهم اولوب مرقوم بكلرك باشلوجه لرى بدرخان بك
ونوراه بك وعبد الصمد بكدن وكرد بكلرى اكر بريرلرينه خصم اولوب برابر
ايوشه مزلر ايكن كندو بينلرنده اوليادن معدود بولنان موصللى شيخ محمد وزاخولى
شيخ يوسف نامنده ايكى آدم بتون كردلره منافعه لرنى فراموش ايدوب خرستيانلرى
تدمير ايلك ايچون بدرخان بكله اتحاد ايلرنى وعسكرينه كندو دعوالرينه باقلرنى
تنبيه ايلمشدر عبدالصمد بكك خرستيانلر بيننده فسادظهور ايلديكى مسموعى اولدقده

شێخ یووسف
د نامەیا
کونسلێ
بریتانی دا

دنامەیـەكا دی دا ژ لایێ شـێخ یووسـفی ب خـوە بـو والیێ كوردستانێ ل جەمادییا دووێ ١٢٦٩مش/ ئادارا ١٨٥٣ شـێخی پتر روناهی بەردانە سـەر رەوشا خـوە و ئاماژە ب هەبوونا هەڤركیـەكا كەڤن دناڤبـەرا خوە و رێڤەبەرێ دارایيا مووسل كر بێی كو چ پێزانینان ل سەر بدەت، هەروەسا ب بەرفرەهی بەحسێ وێ زولم و زورداریێ كر ئـەوا بسـەرێ وی هاتی، شـێخی گـوت:» رێڤەبـەرێ دارایيا مووسل حەققـی ئەفەندی ژ بەر كەربەكا كەڤن و حەسوودیێ ئـەو و برایێ وی بـو زاخو ڤەخواندن و دەستێ خـوە دانا سـەر مالێ وی و برایێ وی و دووە ژ پسـمامێن وی و دایك و خووشـكا وی... پاشـی ئـەو هەمـی بـو مووسـل هنـارن و هاڤێتنـە د زینداندا.

هەرچەنـدە فەرمـان ژ رێڤەبـەرێ نڤیسـاران (مدیـر تحریـرات) یـێ ویلایەتا مووسل دەركەفت كو وان ئازاد بكەت لێ حەققی ئەفەندی چ پویتە ب وێ بریارێ نەدا و ئەو بو ماوەیێ ١٥ مەهان هێلانە د زیندانێدا[١٥]، پاشـی یووسـف ئەفەنـدی دگـەل خێزان و زاروكێـن وی بـو قـەزا ئامێدیـێ ئـەوا سـەر ب سـەنجەقا هەكاری ڤە دوورخستن، هەروەسا دایك و خووشك و كورمامێن وی ژێ بـو هندەك گوندێن وێ دەڤەرێ هنارتن و نوكە ئـەو د رەوشـەكا نالەبار و هەژار دا دژیـن[١٦]...».

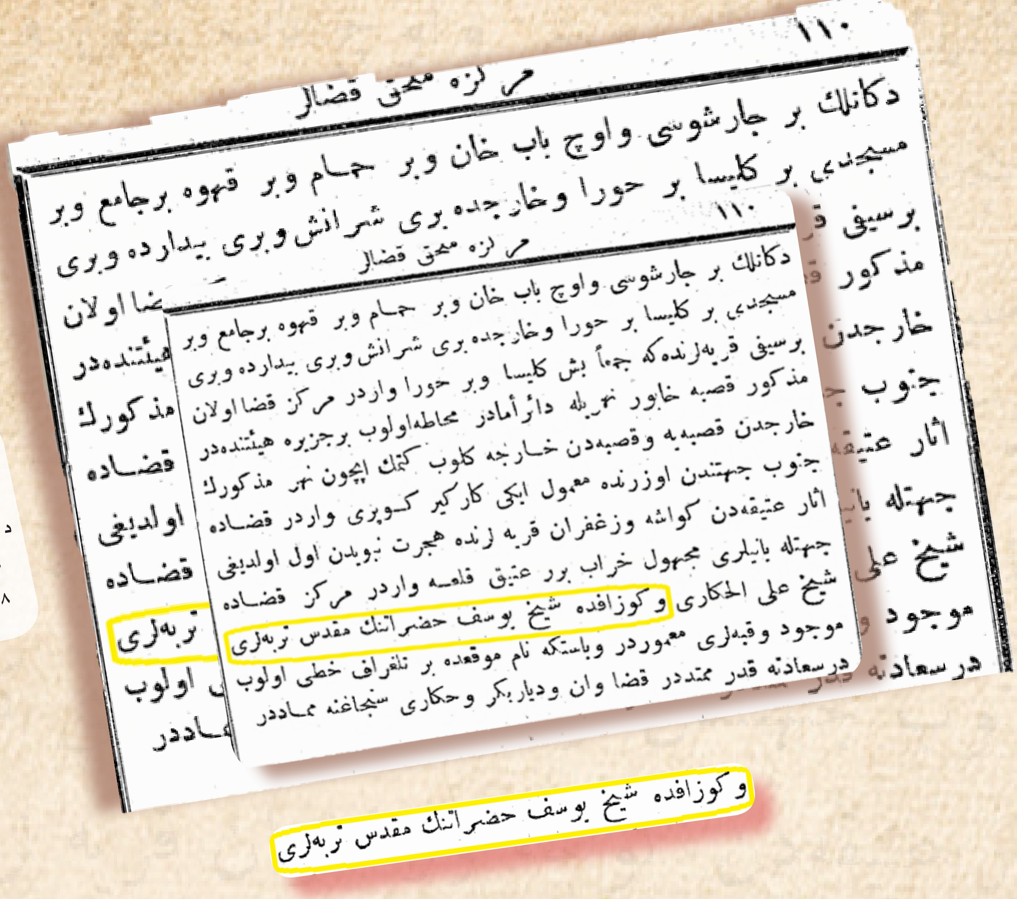

١١٠

مركزه ملحق قضالر

دكانلك بر جارشوسى واوچ باب خان وبر حمام وبر قهوه برجامع وبر
مسجدى بر كليسا بر حورا وخارجده برى شرانش وبرى بيدارده وبرى
برسيف قريه‌لرنده كه جمعاً بش كليسا وبر حورا واردر مركز قضا اولان
مذكور قصبه خابور نهريله دائرأمادر محاطه اولوب برجزيره هيئتنده در
خارجدن قصبه‌يه وقصبه‌دن خارجه كلوب كتمك ايچون نهر مذكورك
جنوب جهتندن اوزرنده معمول ايكى كاركير كوپرى واردر قضاده
آثار عتيقه‌دن كواشه وزغفران قريه لرنده هجرت نبويدن اول اولديغى
جهتله بانيلرى مجهول خراب برر عتيق قلعه واردر مركز قضاده
شيخ على الحكارى وكوزافده شيخ يوسف حضرتلرينك مقدس تربه‌لرى
موجود وقبه‌لرى معموردر وباستكه نام موقعده بر تلغراف خطى اولوب
درسعادته قدر ممتددر قضا وان ودياربكر وحكارى سنجاغنه مماددر

وكوزافده شيخ يوسف حضرتلرينك مقدس تربه‌لرى

جهێ گورێ
شێخ یوسفی
د سالناما ویلایەتا
مووسل یا سالا
١٣٠٨مش١٣٨٩١ز

د چ ژێدەرێن دی یێن بەردەستدا چ ئاماژەیێن دی ب شێخ یووسفی بەرچاڤێ مە نەکەفتیە، بتنێ سالنامەیا مووسل یا سالا ١٣٠٨مش/١٨٩١-١٨٩٢ز ناڤێ ئێك ژ زانایێن زاخو ئینایە ب ناڤێ شێخ یووسف و دیار کریە کو گورێ وی دکەڤیتە گوندێ (کووزاڤێ) ئەوا دکەڤیتە سەر کنارێ ڕووبارێ هیزل و گوندەدك ل سەر هاتیە ئاڤاکرن[١٧]. و دوور نینە کو ئەڤ کەسە هەمان شێخ یوسفێ زاخویی بیت.

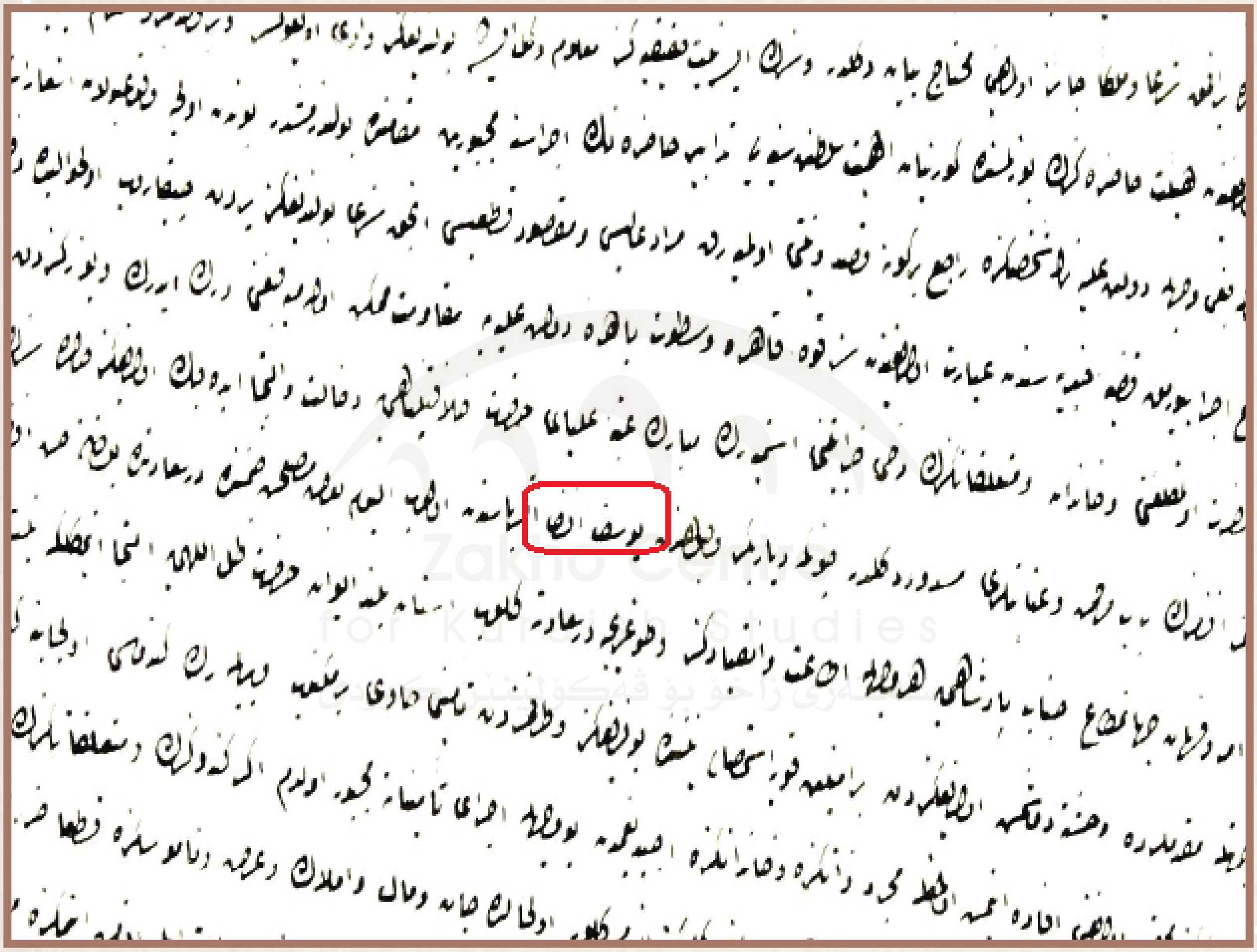

یووسف ئەفەندی
د نامەیەکا
حەمدی بەگیدا

پەراوێز :

١. هێرش کەمال رێکانی، مەلا ئەبوزەیدێ کێستەیی و چەند دەستنڤیسێن وی، گوڤارا نیژەن، ژمارە ٥، دهوك: ٢٠١٥، ل ٣٠.
2. BOA, MVL, D.no 131, G.no 90-1
٣. ئەرشیفێ ماموستا عبدالله دەمیر و وەرگێرانا ماموستا پیروزعبدالله بشار BOA. İ.MVL ١٦٦٠٧/٣٧٩
٤. ئێکەمین ژێدەرێ ئاماژە ب ڤێ قولپێ دا میر جەلادەت بەدرخان بوو..بنێرە: بلج شیرکو، القضية الكردية، (بيروت:١٩٨٦)، ص ٥٠-٥٢.
٥. بنێرە: نزار ايوب گولي، امارة هكاري في العهد العثماني ١٥١٤-١٨٤٩، سبيريز، (دهوك:٢٠١٧)، ص ٣١٢-٣١٨
٦. سەبارەت ڤان بزاڤان بنێرە: هاکان، سینان، کورد وبەرخودانەکانی ١٨١٧ - ١٨٦٧ ، وەرگێران لە تورکیەوە: بکر شوانی، ئەکادیمیای کوردی،)هەولێر(٢٠١٢ .، ل ١٦٩-٢٠٢.
٧. بنێرە دەقێ نامەیا وی د : لطڤ، المصدر السابق، ج٨، ص٤٨٩.
8. Jurnal Des Debats du Lundi, 16 november 1846.
9. Gencer, Fatih, Merkeziyetçi Idari Duzenlemeler Bağlaminda Bedirhan Bey Olayi, Doktora Tezi, Sosyal Bilimlar Enstitüsü, Tarih Anabilim Dali, Ankara Univesitesi, (Ankara: 2010).
10. BOA, İ.MSM, D. no:50,G.no:1258-3.
11. بنێرە دەقێ وێ د: Gencer, a.g.e, s. 168
12. هەمان ژێدەر، ل 193.
13. ژئەرشیفێ ماموستا عبدالله دەمیر و وەرگێرانا ماموستا پیروزعبدالله بشار BOA. MVL 114/32
١٤. عشور و چفتلیك دوو جورێن باجا فەرمی نە کو ب ئەردی ڤە گرێدای بوون.
15. MKT.UM.D.no.126, G.no59.
16. BOA, A. MKT,UM, D.no: 129,G.no: 54.
١٧. سالنامه ولايتا موصل، سنه ١٣٠٨، ص ١١٠.